

Belge ve Arşiv Yönetiminde Yeni Ufuklar ve Kuramsal Yaklaşımlar

Prof. Dr. Fahrettin Özdemirci*

Öz

Belge yönetimi ve arşiv birlikteliği yalnızca kavramsal değil, tarihsel, süreçsel bir birliktedir. Bu nedenle kuramsal değerlendirmede “belge yönetimi ve arşiv” birlikte ile ele alınacaktır. Biz kuramı, belge yönetimi ve arşiv disiplininde bilimsel bilginin artışı için kullanmak durumundayız. Böylece belge yönetimi ve arşiv uygulamalarına dayanak olarak kullanabilelim. Aksi takdirde bu alanda geliştirici eğilimin sürdürülmesi mümkün olamayacaktır. Yaptığı uygulamayı bir kurama dayandırmayan bir meslek elemanı daha önce yapılmış uygulamaları tekrarlamaktan öteye geçemeyecek, mesleğini ortaya koyamayacak, savunamayacak, yenilikler üretemeyecektir. Bir disiplinin çalışma alanı, o disiplinin kuramlarının geliştirilmesinde önemli rol oynar. Bu açıdan belge yönetimi ve arşiv alanına baktığımızda farklı disiplinlerden yararlanılarak yürütülen iş ve işlemlerle karşılaşırız. O halde bu alanda modellere ihtiyacımız var, modeller bu alanda kuramın gelişmesini sağlayacak, kuramlar da uygulamanın niteliğini arttıracaktır.

Anahtar sözcükler: *Arşivcilik, belge yönetimi, arşiv yönetimi, belge yönetiminde kuram, arşiv yönetiminde kuram*

* Ankara Üniversitesi DTCF Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. E-Posta: ozdemirci@ankara.edu.tr

Giriş

Arşiv, çoğu insanın aynı şeyden bahsettiğini sanarak aslında değişik manalar verdiğini fark etmeden kullandığı kavramlardan biridir. Arşiv bir yöntem, arşiv bir mekân, arşiv bir disiplin, arşiv bir depo olarak ifade edilebilir ve çoğu zaman ‘arşiv’ ifade eden için kullandığı anlamdan ibarettir.

Arşiv belgeleri bir sanat yapıtı mıdır? Bir bilgi kaynağı mıdır? Bir kanıt, bir delil midir? Arşiv belgeleri nedir? Neden arşiv belgesidir? Bir zamanlar arşivcilik ayıklama-imha ile başlatılırken, şimdi arşivcilik belgenin üretimiyle başlatılıyor. Arşivciliğin değişen niteliğinden kaynaklanan boyutunu tek bir başlıkta toplamak mümkün değildir. Arşiv disiplini çok katmanlı bir hal almıştır ve karşılaştığı durumlar ve çözülmesi gereken hususlar da çok katmanlıdır.

Belge yönetimi-arşiv ilişkisini ifade eden, belge yönetimi ve arşiv alanının boyutunu, farklı disiplinlerle ilişkisini gösteren farklı kavram ve cümlelere yer vererek devam edelim. Bu alanla ilişkili olarak değerlendirdiğimiz kavramları gruplandırarak alt alta sıralayalım.

- Yönetimsel etkiler, siyaset, hukuk, şeffaflık, açık bilgi
- Gizlilik, yazışmanın mahremiyeti, kişisel bilgi
- Kurumsal bilgi, erişilebilirlik, yetkili erişim, yetkili paylaşım, istihbarat
- Kurum arşivleri, kurum belge merkezleri, kurum veri merkezleri
- Teknolojik etkiler, bilişim, elektronik, veri iletimi, veri merkezleri, bulut sistemler
- Güvenlik, güvenilirlik, süreklilik, sürdürülebilirlik

Her bir gruba baktığımızda farklı disiplinlerle olan ya da olması gereken hususları görebiliriz.

Belge Yönetimi-Arşiv ve Disiplinlerarası Yaklaşımlar

Belge yönetimi, kütüphaneciliğin içinden doğmamıştır; arşivin tarih biliminden doğmadığı gibi. Ancak belge ve arşiv yönetimi disiplini/disiplinleri birbirini tamamlayan süreçler bütünü olarak günümüzde disiplinlerarası nitelikleriyle, disiplinlerarası ilişkileri ve yaklaşımlarıyla dikkat çekmektedir. Belge yönetimi ve arşiv birlikteliği yalnızca kavramsal değil, aynı zamanda süreçsel bir birliktedir. Bu nedenle **“belge yönetimi ve arşivi”** birlikte ele almayı tercih ediyorum.

Michel Foucault, Bilginin Arkeolojisi adlı kitabında *“Bilgi, kendisini yapan/üreten bilimin içinde kaybolacak olan bir epistemolojik şantiye değildir. Bilim ya da kendini bilim sanan şey bir bilgi alanında yerini alır ve orada bir rol oynar.”* (Foucault, 2014, s. 214) ifadesini kullanır. Bu bağlamda *“Belge Yönetimi ve Arşiv”* ister bir bilim olarak kabul görsün, isterse kendisini bilim sansın, bilginin üretimi ve kullanımı alanında önemli rol oynayan bir disiplin ve uygulama alanı olarak karşımızda durmaktadır.

Belge yönetimi ve arşiv alanı için disiplinlerarası ilişkilerin ve bağların kuvvetlendirilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu ilişkiler ve içiçelik, belge yönetimi ve arşiv disiplinini ön plana çıkarırken, bulunduğu disiplin grubu içinden çıkarak yeni disiplin grupları içinde yer almasına neden olabilir. Yeni disiplinlerin ortaya çıktığı, var olan disiplinlerin bir araya gelerek oluşturdukları yeni disiplinlerin her geçen gün arttığı çağımızda belge yönetimi ve arşiv disiplini de değişmek, dönüşmek, çağımızın gerektirdiği yeni yaklaşımları içermek zorundadır.

Arşivcilik ülkemizde önemseniip kıymet verilmese de, kökü çok eskiye dayanan, kendi kurallarını, geleneklerini ve kültürünü geliştirmeyi başarmış meslek dallarından bir tanesidir. Arşivcilik alanındaki uluslararası gelişmeler, arşiv iş, işlemleri ve uygulamaları ile nüfuz alanında da değişimleri beraberinde getirmiştir. Uluslararası gelişmelere paralel olarak Türkiye’de yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm etkisiyle geçmişe odak-

lı arşiv uygulamalarından güncel bilgi ve belgenin üretiminden yönetilmesine kadar geçen bütün süreçleri kapsayan, uluslararası yönleri olan, **bilgi** → **güç** odaklı arşivcilik anlayışına doğru bir geçiş yaşanmaya başlanmıştır. Ancak Türkiye açısından bu geçişin çok kolay, anlaşılabilir ve algılanmış bir süreç olduğu söylenemez. Yılların getirdiği ve biriktirdiği alışkanlıkları, algılayışları kısa zamanda değiştirmek kolay olmadığı gibi, gelişimi, yenilikleri, değişimi yeterince ve doğru kavramlar üzerinden tartışmadan, uygulamaları sağlam bir temele dayandırmadan hareket edilmektedir. Dolayısıyla zorlamayla veya popülizmin cazibesıyla geçici, içselleştirilmemiş heveslerle hareket etmek değişimden ve uygulamalardan beklenen faydayı ve gelişmeyi gerçek ölçülerde sağlayamamakta, bazen hedeflenen iyileşme, gelişme ve başarıyı da ortaya çıkaramamaktadır.

Bazı zamanlarda uluslararası geçerliliği olan tanımların, uygulamaların ülkemizde de birebir kopya edilerek uygulanması diğer ülkelerde elde edilen başarılarla, sonuçlara erişeceğimiz, aynı başarıyı yakalayacağımız anlamına gelmemektedir. Bu durumda bunların ülkemiz şartlarına, uluslararası standartlar da göz önünde bulundurularak uyumlandırılması gerekmektedir. Bilgi Çağı denilen yaşadığımız süreçlere eklenmek, değişime ayak uydurabilmek de ancak bu koşullar sağlansa gerçekleşecektir (Özdemirci ve Torunlar, 2015, s. 97).

Belge yönetimi ve arşiv uygulamaları, ülkelerin yönetim yapılarına göre farklı modellerin geliştirilmesini gerektirir. Yalnızca yurt dışını taklit etmekten kurtulalım. Yeni kuramlar, ülkelere özgü ortaya konulacak modellerden çıkarlar. Tarihi geçmişle, yönetim deneyimi geçmişle ülkemiz adeta bir derya, ancak biz bunu değerlendirme konusunda sanırım yetersiz kalıyoruz.

Modeller-Uygulamalar ve Kuram

Bilgi, belge, arşiv yönetimi; önemli temel kurumsal iş, işlem ve işlevlere, toplumsal amaçlara, devletlerarası ve uluslararası ilişkilere hizmet eden

ve süreç yönetimini gerektiren yaklaşım ve uygulamalardır. Bu süreçlerin yönetimi, kurum ve kuruluşlarda, toplumlarda, devletlerde modellere dayalı sistematik yaklaşımları gerektirmektedir. Model uygulamalar ancak belge ve arşiv yönetiminin disiplinlerarası yaklaşımları ile gerçekleştirilebilir. Bir disiplinin çalışma alanı, diğer disiplinlerle olan kesişme noktaları ve ilişkileri, o disiplinin kuramlarının geliştirilmesinde önemli rol oynar. Bu açıdan belge ve arşiv yönetimi alanına baktığımızda farklı disiplinlerle kesişen noktalarla, birlikte yürütülen iş ve işlemlerle karşılaşırız. O halde bu alanda kuram ve uygulamaların gelişmesini sağlayacak disiplinlerarası yaklaşımlara ihtiyacımız var.

Birlikte düşünceğiz ama aynı düşünceyle değil. Aynı düşünmekle, birlikte düşünmek arasında fark vardır. Aynı düşünmek, bir kavrama, bir inanca, bir sonuca ulaştığımız anlamına gelir. Birlikte düşünmek olaylara/olgulara objektif açıdan bakma sorumluluğu anlamına gelir (Krishnamurti, 2015, s. 11).

Kuram, birlikte düşünmektir. Teorisyenlerle uygulamacıların iş ve işlemlere bireysel olmayan objektif bir açıdan bakma sorumluluğu anlamına gelir. Uygulama, kuramın bedeni olabilir, ancak kuram onun ruhudur. Bu bağlamda kuramı, uygulamayı belirginleştiren kurallar bütünü olarak tanımlayabiliriz. Belki de temel sorunlardan birisi 'kuramı okuyoruz ama ilgilenmiyoruz', yani işin kolayına kaçarak bildiğimizi yapmaya devam ediyoruz. Oysa bir disiplini, bir mesleği belirleyen, öne çıkaran varlığının geliştirilerek sürdürülmesini sağlayan, güncel ve gündemde tutan kuramlar, bilimsel yaklaşımlardır.

Kuram, doğru davranmak, doğru uygulamalar yapmak, meslek bilincini geliştirmek için bir baskı aracı değil, yol gösterici, aydınlatıcı bir kılavuzdur. Kuram olmadığında rutine dönüyoruz, herkesin yapacağı bir iş ve işlem sürecini yürütmekten ibaret kalıyoruz ki, bu da yaptığımız işi bir meslek olmaktan çıkarıyor. Kuramlar olmadan/geliştirmeden, sistematik

modeller ortaya koymadan, içeriğini ve disiplinlerarası bağlamını bilmeden 'belge yönetimi ve arşiv' disiplinini ve mesleğimizi özgürleştirmeyiz.

Kuram-Model- Uygulama İlişkisi

Kuram ile kurgu aynı şey değildir. Kurgular bilimsel dayanaklarla, uygulamalarla kurama dönüştürülmelidir. Kuram bilimsel modeli yaratmalıdır. Modeller olmadan kuramlar bir işle ilgili ideali tanımlamaktan, tahminlerden öteye geçemez. Model, kuramı ortaya koyan uygulamaları ile varlık bulmaktadır. Mevzuat bir kurgudur. Mevzuat kuram olmadığı için bir model ortaya koyamaz. Kuram mevzuatın gelişmesini de sağlar. Kuram, zamanla ilgili disiplinde bilimsel yasaların oluşmasını sağlar.

Bir disiplinin çalışma alanı, o disiplinin kuramlarının geliştirilmesinde önemli rol oynar. Bu açıdan belge yönetimi ve arşiv alanına baktığımızda farklı disiplinlerden yararlanılarak yürütülen iş ve işlemlerle karşılaşırız. O halde bu alanda modellere ihtiyacımız var, modeller bu alanda kuramın gelişmesini sağlayacak, kuramlar da uygulamanın niteliğini artıracaktır.

Krishnamurti (2015) 'Farkındalığın Işığı' adlı çalışmasında "Çoğumuz ikinci el insanlar haline geldik. Okuyoruz, üniversiteye gidiyoruz, büyük oranda bilgi biriktiriyoruz. Bu bilgiler başka insanların düşündüklerinden ve söylediklerinden oluşuyor. Topladığımız bilgileri başkalarının söyledikleriyle kıyaslıyoruz. Orijinal hiçbir şey yok. Yalnızca tekrar ediyoruz, tekrar ediyoruz, tekrar ediyoruz." (s. 16).

Kuramlar yoksa uygulamalarınızı sorgulayamazsınız, mesleğinizi sorgulayamazsınız, sorgulayamadığınız zaman da bir uygulamayı geliştiremezsiniz, bir mesleğin mensubu olduğunuzu kimseye ispatlayamazsınız. Kuram, bilim insanının bilinçli olarak yarattığı bir evrim ürünüdür. Kuram, kendi kendine gelişemeyecek bir olgudur. Teorik yönden süreçler anlaşılabilir olmalıdır; ancak uygulamada bunu gerçekçi olarak yapmak çok

zordur. Daha da karmaşık olan, teorik açıklamaların, uygulamalarla uyumunu sağlamaktır ki, bu uyum, bir disiplinin varlığı için bir önkoşuldur. Bu uyum için, zaman zaman eleştirel yaklaşımların, bilimsel eleştirilerin varlığını gerektirir.

Kendi rolünü, başkalarının/salt uygulamanın deneyimleri ile sınırlandıran bir kişi/meslek/bilim adamı, kendini durgunluğa mahkûm eder. Uygulamayı bilen ve uygulama deneyimlerini aşmasını bilen bir kişi/bilim adamı ise, meslektaşları tarafından anlaşılammak tehlikesi ile karşılaşır. Kuram bunu göze alanlar tarafından geliştirilebilir.

Belge Yönetimi ve Arşiv Alanında Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri

Günümüz şartlarında belge ve arşiv yönetiminin yükselmesi kaçınılmazdır. Belge ve arşiv yönetimi alanında eğer bilgi ve belge yönetimi bölümleri söz sahibi olacaksa, belge ve arşiv yönetimi alanında kendini değerlendirmeyi koşulsuz kabul etmeli, yeniden incelemeli; teknolojideki, bilişimdeki gelişmeleri ve bu alanlarla olan belge ve arşiv yönetiminin ilişki boyutunun farkında olarak yeni yaklaşımlar, yeni kuramlar üretmelidir. Geleneksel kütüphaneciliğin, geleneksel arşivciliğin ötesine geçebilmelidir. Belge ve arşiv yönetimi farklı boyutlarda kendini gösteriyor, yolunu buluyor ve varlığını sürdürüyor. Önemli olan bu yükselen değer farkında olmak ve kaybetmemektir.

Belge yönetiminin arşiv programları içerisindeki yerine ilişkin bir yurtdışı çalışmada; “*Arşiv eğitim programları içerisinde belge ve bilgi yönetimine yer verilmesinin izleri 1940’ların sonuna kadar gitmesine rağmen, belge yönetim dersleri/kursları 1980’lerin sonları, 1990’ların başlarına kadar arşiv eğitimi içerisinde temel bir bileşen olarak yer almazken; son zamanlarda e-belge yönetimi konusu Kuzey Amerika’da birçok arşiv programının önemli bileşenlerinden birisi durumuna geldiğine*” vurgu yapıyor (Force ve Zhang, 2016, s. 2).

Bizde BBY bölümlerinde ‘belge yönetimi ve arşiv’ eğitimine yönelik 1990’lı yıllarda girişimler oldu. Beş, altı yıllık süreç yaşandı ve açılan arşiv anabilim dalları geri kapatıldı. Arşiv Anabilim Dalı programı kapsamında verilmeye başlayan belge yönetimi ve arşiv alanı dersleri azaltılarak verilmeye devam etti. Ancak BBY bölümlerinin eğitim programlarının önemli bir bileşeni durumuna henüz gelememi. Birkaç bölümde belge yönetimi ve arşiv üzerine çalışan kişilerin çabaları ile yürüyor. Öğrenciler bu alana intisap etmek istemiyor. Bu alanda başarılı olamamaktan korkuyorlar ya da kütüphane olgusu o kadar fazla işleniyor ki, öğrenci geleceğini yalnızca kütüphanecilikte görüyor. Belki de belge yönetimi ve arşiv alanının disiplinlerarası boyutu ve değişen yüzü BBY öğrencilerine yabancı kalıyor. BBY bölümleri de belge yönetimi ve arşiv alanını kapsama alanları içerisinde görmek ve tutmakta çok hevesli görünmüyorlar.

Son yıllarda farklı disiplinlerden mezun olanların BBY bölümlerinde yüksek lisans ve doktora yapmak için ilgilerinin arttığı gözlenirken, BBY bölümü mezunlarının ilgisinde ise bir artışın olduğu söylenemez. BBY Bölümlerinde yüksek lisans ve doktora programlarına diğer disiplinlerden mezun olanların ilgisinin temelinde ‘e-Belge Yönetimi’, ‘e-Arşiv’, ‘Dijitalleştirme’ konuları yer almaktadır. Bunları çıkarın ilginin azalacağını göreceksiniz. Ancak, ilginç bir biçimde lisans düzeyinde ise belge yönetimi ve arşiv alana ilginin çok az olduğu gözlenmektedir.

Belge Yönetimi ve Arşiv alanı;

- Yönetim bilgisi gerekiyor
- Siyaset bilgisi gerektiriyor
- Bilişim bilgisi gerekiyor
- Süreç yönetimi gerekiyor
- Mevzuat bilgisi gerekiyor, vs...

Ayrıca;

- E-Uygulama dersleri öğrenciyeye zor geliyor
- Kavramsal ve kuramsal yetersizlik
- Uygulamayı görme zorluğu var
- E-Uygulamaların arka plan yönetimini algılama ve anlama zorluğu gibi

Acaba bunda “kütüphane” vurgusunun çok işlenmesi mi etkili? Yoksa “belge yönetimi-arşiv” yeterince anlatılamıyor mu? Bu çelişkiyi gidermemiz gerekiyor. Nedeni neler olabilir üzerinde birlikte düşünmeliyiz.

Ders programlarının gözden geçirilmesi, edebiyat fakültelerinden çıkarılması, teknik ve yönetim bilimleri, bilişim bilimleri vb. ile ilişkilendirilmesi üzerinde ciddiyle durulmalıdır. Birlikte bu alanı geleceğe taşımak gerekmektedir.

Belge Yönetimi ve Arşiv Alanının Ayırışma Noktaları

Bilgi yönetim temel felsefesi ve düşüncesi içerisinde, belge yönetimi ve arşiv felsefesinin ayırımı ve ayırışma noktalarının farkında olunması bize farklı bakış açıları kazandıracaktır.

Buradaki temel ayırım bilginin üretilmesindeki temel yol ve yöntemeye dayanmaktadır, üretim amacındaki ayırışma dayanmaktadır. Bu farklılık belge ve arşiv yönetimi uygulamalarının her aşamasına sirayet ederek bilgi yönetimi temel felsefesi içinde kendi sınırlarını belirlemeye, keskinleştirmeye başlar ve kendisini kimi zaman yönetim biliminin, kimi zaman siyaset biliminin, kimi zaman istatistiğin, kimi zaman bilişimin yanında bulur.

Mevlana'nın, meşhur pergel metaforunu burada vermekte fayda görüyorum: *“Pergelin iğneli ayağı sabittir benim dinimde, ama diğer ayağım-la yetmiş iki milleti dolaşırım”*. Arşivcinin bir ayağı mesleksi ve kurumsal bilgi birikiminde ve uygulamalarda olurken öbür ayağı devamlı diğer

disiplinleri dolaşmalı, bilgi dairesini durmadan genişleterek kişisel, kurumsal ve devletle ilgili hususlarda uygulamalarıyla geliştireceği kuramsal yapılarla yanlışlık ve hatalara karşı bilgiden örülü koruma duvarları oluşturmaldır. Bu koruma duvarı mevcudu saklayarak korumak, gizlemek anlamında değildir (Torunlar ve Özdemirci, 2014, s. 407).

“Bilgi toplumunda şeffaflık ve resmi belgelere erişim önemli bir rol oynamıştır. Bu durum Avrupa Birliği’nde de farklı değildir. Angelika Menne-Haritz arşiv biliminde erişimin kendi içinde yeni bir paradigma oluşturması gerektiğini bile iddia etmiştir. (...) arşivleri açık hale getirmek üzere en verimli metotları geliştirmek arşiv bilimi için önemli bir hedef olmalıdır.” (Fredriksson, 2013, ss. 184-185).

Chris Freemann ve Luc Soete (2003), “Yenilik İktisadi” adlı kitaplarında teknolojik gelişmelerin hayatın bir gerçeği olduğunu vurgulayarak şu hususu aktarırlar: *“Teknolojiyi, ister sosyolog Marcuse ya da romancı Simone de Beauvoir gibi, insanoğlunun esaretinin ve yıkılışının aracı, istersek Adam Smith ya da Marx gibi öncelikle özgürlüğü sağlayacak bir güç olarak görelim, hepimiz onun gelişme sürecinin ortasında yerimizi almış durumdayız. Ne kadar istersek isteyelim, onun günlük hayatımız üzerindeki etkisinden, önümüze koyduğu ahlaki, toplumsal ya da iktisadi ikilemlerden kaçamayız. Onu lanetleyebiliriz de yüceltebiliriz de; yok sayamayız.”* O halde Belge Yönetimi ve Arşiv disiplininin kapsama alanını içinde teknoloji, bilişim, siber güvenlik vb. konuları öncelikle sayabiliriz.

Yeni Ufuklar Yeni Kuramsal Yaklaşımlar Gerektirir

Teknolojinin dünyayı getirdiği nokta, bilgi çağının gerekleri, arşiv mesleğinin ve arşivcinin niteliğini de değiştirmiştir. Arşivciler, bilinen ilk arşivleri tutan Sümerler’den ve daha sonraki süreçte matbaanın icadıyla ortaya çıkan gelişmelerden itibaren mesleklerinde bu derece yapısal köklü değişiklikler yaşamamıştır. Bilginin elektronikte iç içe geçmesi ise geleneksel arşiv yöntem ve tekniklerinde de algılayışların ve uygulamaların değişti-

me uğradığı diğer önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır (Torunlar ve Özdemirci, 2014, s. 399).

Belge Merkezleri ve Arşivler, geleceğin ‘Veri Merkezleri’dir. Artık ‘Kurum Arşivi’ olmayacak, ‘Kurum Veri Merkezi’ olacak, bu veri merkezlerinde biz belgeyi nasıl yönetiriz. Sanırım üzerinde durulması gereken önemli hususlardan birisi de budur. Yeni ufuklar, yeni kuramsal yaklaşımlar gerektirir.

Risk var diye e-belgelerden vazgeçemeyiz, riski yönetebilmeliyiz. Söz konusu iş süreçlerinde üretilen belgeler ise o zaman belge yönetimi ve arşiv disiplini kuramını, kurgusunu, uygulamasını, mantığını bu alanda çalışmaya aday olan öğrencilere verebilmeliyiz.

Belge yönetimi ve arşiv alanında mevcut yükümlülükler, ilkeler olmadığı için hayat bulamıyor. Bu ilkeleri kim koyacak! İlke koyma konusunda yükümlülük verilmiş kurum/kurumlar var mı? Varsa neden ilkeleri belirleyemiyor? Bunun nedeni bu yükümlülüğe sahip kurum/kurumların yöneticileri o makamın gerektirdiği mesleki formasyona, bilgi birikimine, deneyime sahip olmayan kişiler, yani ilkesiz görev vermenin bir sonucu olamaz mı? Çok sözü edilen ancak nadir olarak şahit olunan “Liyakat” a “Liyakatsızlık” neden oluyor olmasın!

Kamusal ve toplumsal yaşamın tüm alanlarında bilgi, belge ve arşivin her zamankinden daha fazla ön plana çıkmasıyla ‘belge ve arşiv yönetiminin’ temel ayrımları sanki yeniden keşfedilen bir alan gibi algılanmaya ve kullanılmaya başlandı. Oysa belge ve arşiv yönetiminde temel felsefe değişmedi, bazıları tarafından yükselen değeriyle birlikte yeni fark edilmeye başlandı. Bu ayrımın farkında olmak belge ve arşiv yönetiminin yeniden doğuşu olacaktır.

Belge yönetimi ve arşivin her formunda (yöntem ve tekniklerinde) bu ayrım vardır, ancak bu ayrımın varlığı Türk Kütüphaneciliği tarafından fark edilmez. Onlar için değil, onların içinde var olur; onların içinde var

oluşu, yalnızca bir dış bakış açısından, yani felsefi bakış açısından yapılacak bir incelemeyle keşfedilebilir. Bilgi yönetimi ilk kez bu ayrımın kendi içinden kaynaklandığını, yani bizzat kendisinin bunu yaptığını fark eder. Böylece doğası gereği her zaman diğerlerinden ayrı, kendini bağımsız ve özgür hissetmek isteyen belge yönetimi ve arşiv, özgürlüğünü ilk kez bu denli bu çağda keşfeder.

Bilgi ve belge dünyasında olmasına rağmen, kendisine biçtiği “kütüphane” misyonu yüzünden, arzu etmesine rağmen yenilikleri alkışlamaya cesaret edemeyen büyük bir müzik hayranına benziyoruz. Ancak inandıklarını alkışlamaya cesaret edemeyenler, kaybetmeye mahkûm olanlardır. Bizler ‘Bilgi ve Belge’ dünyasında kazanmak zorunda olan bir meslek gurubuyuz, bunu unutmamamız gerekiyor. Bilgi ve belge yönetimi çatısı altında birbirine güvenmeyen rakipler gibi değil, işbirliği yapan ortaklar gibi hareket etmeliyiz.

“Yönetimler, ticari kuruluşlar ve diğer kurum ve teşkilatlar, arşive, çok büyük sebeplerden dolayı değil pratik ve acil sebeplerden dolayı değer verirler” (Dearstyne, 2001, s. 9). Ancak kamusal ve özel hayatın pratikleri ve bilgi toplumunun dinamikleri bizlere belge yönetimi ve arşivin bilimsel bir yardımcı faaliyet alanı değil başlı başına önemli bir disiplin olduğunu gösteriyor. Arşivlerin olmadığı bir dünya anlamaz, bilmez, görmez, duymaz seyircilere sahip bir topluluğa benzetilebilir. Arşivler artık işi bitmiş cari işlemde kalmış belge topluluklarının alanı değil, bilgi yönetimine dayalı modern küresel hayatın, zenginlikten mahremiyete, güvenliğe ve kişisel haklara kadar her alanının vazgeçilmez işlevsel bir parçasıdır (Torunlar ve Özdemirci, 2014, s. 414).

Bilginin insanlığın gelişimine katkı sağlaması yanında amacı dışında, yalnızca muktedir olmak ve yeni emperyal alanlar oluşturmak için kullanılması tehlikesine karşı da önlemler alması beklenen meslek grubu belge yöneticisi ve arşivciler olmalıdır. Toplumların gelişmesi için bilgiye ihtiyaç vardır, toplumları yönetmek için de. Küreselleşen dünya, küreselle-

şen ticaret de gelişmek, nüfuz etmek için bilgiye ihtiyaç duyar. Bilgiye sahip olmak iktidarı da beraberinde getirir. Günümüzün muktedirliği de ekonomik gelişimden geçiyor. “(...) ticaretin olduğu her yerde istihbarat da vardır. (...) paranın olduğu yerde istihbaratın da olacağını teslim etmemiz gerekiyor. Ticaretin gelişmesi ve sürmesi için ihtiyaç duyduğu şey bilgidir (Wilson, 2008, s. 58).” Ticaret, zenginlik beraberinde de iktidar hırsını taşıyor (Torunlar ve Özdemirci, 2014, s. 413).

“Her şeye rağmen, teknolojiyi ‘evcilleştirmek’ ve daha insani, özgürlükçü, barışçı ve demokratik bir toplum kurmak bizim elimizdedir” (Erdoğan, 1998, ss. 468-469). Tarih disiplini, bilindiği üzere iyi bir ders verme aracıdır. Arşivci de, belge ve bilgi birikimiyle ilgili altyapısını iyi kurarak, günümüzün bilgi toplumunun ortaya çıkmasının hem sebebi hem de sonucu olan teknolojiye hâkim olarak, getirdiklerini ve sonuçlarını da analiz ederek, işi tarihin vicdanına havale etmeden, hem kendisine hem de kamuya ve topluma dersler çıkartmalı, görünen ve algılanan tüm olumsuzlukları, muhterislikleri evcilleştirip yönetilebilir kılacak süreçleri kurgulayıp gerçekleştirerek mesleki sorumluluk ve inisiyatifi pozitif yönde kullanmalıdır. Biz uyumu, birlikte çalışmayı öğrenmedikçe, kendimizi üstün görmeyi bırakmadıkça gelişimimiz eksik kalacaktır.

Kaynakça

- Dearstyne, Bruce W. (2001). *Arşivsel Girişim: Modern Arşivcilik İlkeleri, Uygulamaları ve Teknikleri*. (M. Akbulut ve A. O. İcimsoy, Çev.). İstanbul.
- Erdoğan, M. (1998). Bilgi toplumu ve demokrasi. *Yeni Türkiye*, (Ocak-Şubat: 19).
- Fredriksson, B. (2013). Postmodern (istik) Arşiv Bilimi-Bir Bilimin Metodolojisinin Yeniden Düşünülmesi. (M. F. Furat, Çev.). *Arşiv Emektaşlarına Armağan* (s.179-197) içinde. N. Oğuz ve İ. Keskin (Haz.). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Freemann, C. ve Soete, L. (2003). *Yenilik İktisadi*. (E. Türkcan, Çev.). Ankara: TÜBİTAK.
- Force, D. C. ve Zhang, J. (2016). Knowledge Discovery from within: An examination of records management & electronic records management syllabi. *Records Management Journal*, 26 (3), 2.
- Foucault, M. (2014). *Bilginin Arkeolojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Krishnamurti, J. (2015). *Farkındalığın Işığı*. İstanbul: Ötesi Yayıncılık.
- Özdemirci, F. ve Torunlar, M. (2015). *Bilgi Çağında Arşivsel Bilgi Analizi: Bilgi-İktidar-İdeoloji-Devlet*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Torunlar, M. ve Özdemirci, F. (2014). Bilgi çağı'nın arşivcileri: disiplinlerarası gezginler. *Bilgi Dünyası*, 15 (2), 396-420.
- Wilson, J. H. (2008). *Kukla Ustaları: Dünya Olaylarının Ardındaki Casuslar, Hainler ve Gerçek Güçler*. (S. Ertüzün, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.